

Arbeidsnotat Working Paper

2019:9

Anne Botslangen
Gøril Groven

Friluftsliv som sosial møteplass :
analyse av intervju med ledsagere
på Friluftsliv tilrettelagt for
utviklingshemmede (FTU),
Molderegionen

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

MØREFORSKING
MOLDE

Anne Botslangen
Gøril Groven

Friluftsliv som sosial møteplass :
analyse av intervju med ledsagere på Friluftsliv
tilrettelagt for utviklingshemmede (FTU), Molderegionen

Arbeidsnotat / Working Paper 2019:9

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Molde University College
Specialized University in Logistics

Molde, Norway 2019

ISSN 1894-4078

ISBN 978-82-7962-277-2 (trykt)

ISBN 978-82-7962-278-9 (elektronisk)

Friluftsliv som sosial møteplass

Analyse av intervju med ledsagere

på Friluftsliv tilrettelagt for utviklingshemmede

(FTU), Molderegionen

Anne Botslangen og Gøril Groven

Høgskolen i Molde og Møreforskning

2019

Innhold

1.0 En oppsummerende analyse	4
2.0 Bakgrunn for studien	5
3.0 Metode.....	7
3.1 Personvern	7
3.2 Kort om informantene	8
3.3 Begrep.....	8
3.4 Feilkilder.....	8
5.0 Resultat og analyse.....	8
5.1 Sosial møteplass	9
5.2 Varierte og fleksible aktiviteter	9
5.3 Turvertene.....	10
5.4 Tilrettelegging og inkludering	11
5.5 Informantenes refleksjoner om brukernes syn på turtilbudet	12
5.6 Fast og forutsigbar struktur.....	13
5.7 Selvbestemmelse	14
6.0 Avsluttende refleksjon.....	15
7.0 Veien videre	16
Litteratur	18
Vedlegg	19

1.0 En oppsummerende analyse

Ledsagerne vi intervjuet pekte på disse forholdene ved FTU Molderegionen som suksessfaktorer for høy deltagelse og trivsel blant brukerne:

En fast og forutsigbar struktur

Turene i FTU Molderegionen preges av regelmessighet; turene arrangeres på samme ukedag, i samme frekvens og i et gjentakende årshjul med faste turmål i de ulike sesongene. Gjennom måten turene er organisert på skapes også en kontinuitet, og deltagerne setter pris på tilbudets kjente og forutsigbare aktiviteter.

Sosial møteplass

Alle informantene omtaler turtilbudet som en sosial møteplass hvor de kan treffe gamle kjente og få nye venner, der også ledsagerne kan møte kollegaer/ andre pårørende. Hovedinntrykket er at det sosiale fellesskapet som turtilbudet legger godt til rette for, er helt avgjørende for suksessen i FTU Molderegionen.

Varierte og fleksible aktiviteter gir mestring

I kombinasjonen med gjentakende og forutsigbart innhold på FTU-turene, tilbys det også nye aktiviteter som mange deltagere setter pris på å få prøve. Opplegget kjennetegnes av at deltagerne gis muligheten til å velge mellom ulike aktiviteter, og når og hvordan de vil involvere seg i aktiviteten. Denne type mangfoldighet og fleksibilitet legger grunnlag for at deltagere, uavhengig av funksjonsnivå, kan oppleve mestring på turene.

Valgfrihet og avslappet stemning

Både ledsagere og deltagere fremhever verdien av at turene er lagt opp slik at man kan komme og gå når det passer en selv. Valgfriheten rommer også at deltagerne kan regulere hvor nært eller distansert de vil delta i aktiviteter eller det sosiale fellesskapet, noe som kan underbygge deltagerens selvstendighet. Hele opplegget preges av en avslappet stemning hvor poenget først og fremst er å ha det hyggelig sammen, ikke at alle skal gjennomføre en fysisk aktivitet eller en bestemt turløype, noe som igjen legger til rette for inkludering og fellesskap.

Studenter som sosiale turverter

Studentene fra Høgskolen i Molde som deltar på turene som en del av sin utdanning, oppleves av ledsagerne som positive, engasjerte og sosiale. Studentene bidrar til at brukerne føler seg sett, og gir med sin tilstedeværelse brukerne mulighet til sosial kontakt og uformelle samtaler som ellers kan være manglende i mange brukeres liv.

Vår vurdering, sett ut fra disse brukeropplevde suksesskriteriene, er at FTU-tilbudet i Molderegionen forsterker sosial deltakelse, mestring, verdsetting og selvbestemmelse for deltakerne.

2.0 Bakgrunn for studien

Friluftsliv tilrettelagt for utviklingshemmede, Molderegionen (FTU Molde) er del av et nasjonalt prosjekt i Den norske turistforening (DNT), der målet er å bidra til å få flere mennesker med utviklingshemming til å delta i friluftsliv med sikte på **økt fysisk aktivitet og sosial deltagelse**. Prosjektet FTU ble startet i Drammen i 2015 av Eirik Dahl, og kan beskrives som et lavterskel turtilbud (Frantzen 2018). Turene er åpne for alle, men målgruppen er personer med utviklingshemming, deres familie eller andre nærpå personer. I 2019 er det slike tilbud på ca. 20-25 ulike steder i Norge. DNT skriver at målet innen 2019 er at 20 medlemsforeninger fordelt på 35 steder blir med i prosjektet, altså en ytterligere vekst (Thune 2016).¹

I Molde startet FTU opp i oktober 2016, og har fått ord på seg for å være en «suksesshistorie» med stor deltakelse med ca. 30 turer og 2500-3000 deltakere fra oppstart til juni 2019). FTU Molderegionen kjennetegnes ved et variert turtilbud og et velfungerende samarbeid mellom ulike aktører (Frantzen 2018):

- DNT Romsdal
- Høgskolen i Molde
 - vernepleierutdanningen
 - årsstudium i idrett
 - studenter tilknyttet ESN (Erasmus student network)
- Molde kommune ved «Tiltak Funksjonshemmede»

¹ <https://www.dnt.no/artikler/nyheter/6601-mer-friluftsliv-for-utviklingshemmede/>

- Norsk Forbund for utviklingshemmede

I tillegg deltar også frivillige og andre samarbeidspartnere mer sporadisk i turtilbudet. Målgruppen for turtilbudet er personer med utviklingshemming og deres familie, venner og hjelpere, her omtalt som brukere og ledsagere. Et av suksesskriteriene antas å være at arrangementene er store. Det blir en «happening», et sosialt samlingspunkt. Siden juni 2017 har det vært arbeidet med å involverer brukerne som turvertskap – de er flinke til å ta uformell kontakt og gjør en svært god jobb på turene (Frantzen 2018).

I dette prosjektet ønsker vi å undersøke og dokumentere turtilbudet gjennom intervju av ledsagere med sikte på å få fram informasjon om turtilbudet, og ulike sider ved dette. Det betyr ledsagernes beskrivelser av hva det er som gjør turene positive og gode for brukerne; er det innholdet i aktivitetene, hvordan turene er organisert, valgmuligheter, variasjon, servering, det det å treffe andre?

Målet er å skaffe til veie et **kunnskapsgrunnlag** til nytte for satsingen på tilrettelagt friluftsliv i DNT, og som grunnlag for å videreutvikle tilbudet i Molderegionen.

I DNT sitt strategidokument «Visjon, verdier og veivalg 2019-23» er blant annet inkludering et av satsingsområdene.² DNT ser det også som et utfordring å være en aktiv partner for myndighetene i folkehelsearbeidet. DNT Romsdal har som mål og tilby friluftsliv for hele befolkningen og har derfor interesse av å utvikle tilrettelagt turtilbud.

Høgskolen i Molde ønsker å involvere studenter i lokalsamfunnet og at dette skal være en del av, og bidra til utvikling av det pedagogiske opplegget studentene skal gå gjennom i løpet av studiet. Det er nytt at profesjonsutdanningen tar del i frivillig arbeid. Et spørsmål er hvordan dette utvikler studentenes forståelse for samfunnsprosesser i velferdssektoren, og om deltagelse i denne type satsinger bidrar til å heve relevansen og kvaliteten på den utdanningen høgskolen tilbyr. Dette er i tråd med politiske målsettinger om økt samarbeid mellom bl. a. ulike fagmiljøer, ideelle organisasjoner, brukerorganisasjoner og kommuner (Disch, Lorenzen og Midtsundstad 2017). Disch m. fl. (2017) benytter begrepet *Aktiv omsorg* og fant få spor av dette i kunnskapsmål i helsefaglige utdanninger. Studien konkluderer med en anbefaling om iverksetting av opplæring på i hvordan legge til rette for at den enkelte skal få en meningsfylt hverdag.

² <https://www.dnt.no/visjon/>

Molde kommune uttrykker i *Helse og omsorgsplan for 2018-2025* behov for mer kunnskap om og erfaring med samarbeid med frivillig sektor, samt om hvordan personer med utviklingshemming kan opprette og styrke sosiale nettverk.³ Molde kommune skriver i planen at *fritidsaktiviteter er en viktig arena for læring, mestring og utvikling, og mange aktiviteter har helsemessige gevinster i tillegg til potensial for sosial kontakt med andre, opplevelser og mulighet for inkludering.*

3.0 Metode

Studien er finansiert gjennom MOB-pro, som er prosjektmidler fra Møre og Romsdal fylke, samt støtte fra Sparebankstiftelsen gjennom Den Norske Turistforening (DNT).

Møreforskning og Høgskolen i Molde har gjennomført prosjektet. Informantene er ledsagere som er rekruttert på FTU-turer. En forsker gjennomførte telefonintervjuene i mai 2019, i snitt varte et intervju ca. 30 minutter. Det var semistrukturerte intervjuer som fulgte en intervjuguide. Intervjuene ble ikke tatt opp på bånd, men transkribert fortløpende og umiddelbart etter intervjuet av den forskeren som gjennomførte intervjusamtalen. Anne M. Botslangen gjennomførte rekruttering og intervjuer. I fasene forut – intervjuguide, og analyse av intervjumaterialet, deltok også Gøril Groven.

3.1 Personvern

Prosjektet er meldt inn og godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Informantene har mottatt skriftlig informasjon om prosjektet i forkant av intervjuene. Der blir det opplyst at det er frivillig å delta, og at de kan trekke seg fra intervjuet når de måtte ønske.

I presentasjon av resultater er alle informanter anonymisert, dvs. at det ikke skal være mulig å gjenkjenne noen som person eller den informanten er pårørende/ledsager for, i det som formidles. Før intervjuet startet ble alle informanter spurt om de hadde spørsmål. Det hadde ingen.

Vi har brukt betegnelsen FTU i intervjuene.

³ <http://helseogomsorgsplan.molde.kommune.no/om-planen>

3.2 Kort om informantene

Av sju informanter var en pårørende. De seks andre informantene er ansatte i tjenestene for mennesker med utviklingshemming. Fem av dem har vært ansatt mellom 5 og 16 år, og en har vært ansatt vel ett år. Der informanten er pårørende er bruker over 18 år. Noen er ledsager for en person, mens andre er ledsager for flere personer. Informantene har vært med på flere turer. Tre av informantene har vært på 3-4 turer, en har vært på 6-7 turer, en anslår å ha vært med på 13-15 turer og to har vært på nesten alle turene. De har alle vært på turer i flere årstider. Siden rekruttering til intervju har foregått på tur, kan det tenkes at vi har rekruttert ledsagere med interesse for friluftsliv.

3.3 Begrep

Turdeltakere med behov for tilrettelegging er betegnet brukere. Familie, venner, ansatte hjelpere er betegnet som ledsagere. «Turvert» brukes på ulike måter i forbindelse med turtilbudet. Det brukes om studentene som bidrar på turene. Det brukes om frivillige fra turistforeningen og det brukes om et prosjekt der det legges til rette for at personer i målgruppa for turtilbudet kan bidra som turverter. I denne analysen etterstrebes det at betydningen av turvert skal framkomme av sammenhengen begrepet brukes i.

3.4 Feilkilder

Det at intervjuer har notert under intervjuene kan representere en feilkilde. Dersom informantene snakker fort kan det være utfordrende å skrive det som blir sagt. Informanter kunne av den grunn bli oppfordret til å vente litt med å fortsette sitt svar. Alt informanten sa ble notert, og forkortelser ble brukt. Etter at intervjuet var avsluttet ble notatene gjennomskrevet med sikte på å skrive ut alle forkortelser. Det var en styrke å ha spørsmål/tema satt opp i en tabell med plass til å notere ved siden av. Dette oppsettet fungerte godt og bidro til å sikre kvaliteten på intervjuene. Det bidro også til at informant og intervjuer holdt seg til tema.

5.0 Resultat og analyse

Presentasjon og analyse av intervjuene tematiserer tilrettelagt friluftsliv som sosial møteplass med vekt på aktivitetstilbudet. Det tar også opp turvertene, tilrettelegging og inkludering,

samt informantenes vurdering av brukernes opplevelser på turene. Informasjon om turtilbudet og noen refleksjoner informantene gjorde om motivasjon for å dra på tur avslutter kapitlet.

5.1 Sosial møteplass

Det hevdes at *fritidsaktiviteter skaper muligheter for å etablere sosiale nettverk og vennsrelasjoner* (Hutchison og Sandvin 2015:128). Alle informantene omtaler det tilrettelagte **turtilbudet som en sosial møteplass, et samlingspunkt, et sted å treffe kjente og få nye venner**. Det er et hovedinntrykk at **fellelskapet**, og spesielt turtilbudet som sosial møteplass, er viktig for suksessen med det tilrettelagte turtilbudet. Dette er i tråd med forskning som viser at aktivitet og sosiale møteplasser bidrar til å fremme hverandre (Midtsundstad 2016).|

En informant forteller: *Det er bra med et slikt tilbud. Det er kjekt å treffe kjente på FTU-tur. Det er også fint å komme seg ut og i aktivitet. FTU er et samlingspunkt for mange. Det er sosialt. Tilbudet om fysisk aktivitet er tilrettelagt for ulike grader av aktivitet og det er bra.*

Eksempler på betydningen av turene som sosial møteplass kommer fram i analysen av intervjuene. Dette var det første informantene snakket om, og de vendte tilbake til det i ulike sammenhenger. De kom også inn på dette avslutningsvis i intervjuene. Turene som sosial møteplass handler nok om ulike ting, og kunne vært utforsket mer. Et inntrykk er at noen har stor glede av å være midt i folkemengden, bevege seg rundt og ha kontakt med mange mennesker. For andre handler det om å være i ytterkanten av den sosiale smeltingen og nærme seg i et tempo som passer dem. **Opplegget på turene oppfattes som å være fleksibelt slik at begge deler lar seg gjøre**. En refleksjon er at aktivitet oppfattes av ledsagerne til **både det å være utøver og tilskuer**.

5.2 Varierte og fleksible aktiviteter

Informantene forteller om deltakere på turene som **setter pris på kjente og forutsigbare aktiviteter**. Samtidig kommer det fram at det er spennende å prøve nye og uvante aktiviteter. Det er også positivt å kunne se på aktiviteter uten selv å delta i dem eller prøve. Det kommer fram at litt eldre brukere liker å gå rundt, se på ting og dyr. De liker å være sammen med de andre deltakerne på turen. De litt yngre brukerne liker å delta i aktiviteter. Boccia trekkes fram som populært av mange. Det er flere som forteller at det å holde dyr, klappe dyr, og være sammen med dyr betyr mye for de som deltar på turene.

En informant sier dette om FTU: *Dette er tilbud der vi kan komme oss ut på aktiviteter og treffe andre. Det sosiale er viktig. Det er enklere å få med de brukerne som vil tusle for seg selv. Bra at de kan trekke seg tilbake.*

En annen uttrykker: *Turtilbudet er kjempeflott for denne brukergruppen. At noen orker og tar seg tid til dem betyr mye. Det kunne gjerne vært turer oftere. For eksempel kunne det vært «en dag i ballbingen» eller treffes for å spille boccia. Det er synd at tilbudet faller bort i ferier (sommer). Pårørende er glade for at tilbudet finnes. De ønsker at brukere kan utvide sin bekjentskapskrets. Brukerne blir avhengige av personalet.*

Det arrangeres en tur hver måned fra september til juni. Ingen turer er avlyst på grunn av værforholdene. Turene har vært tilrettelagt ut fra årstid og forhold. I de kaldeste vintermånedene har turene vært lagt til Skaret. Der har det vært aktiviteter ute, samt inne med bl a servering og brettspill. En informant gir uttrykk for at *Brettspill er populært og det er fint at vinterturer er delvis inne.*

Baller til ulikt bruk har vært en gjentakende aktivitet. I intervju kommer det fram at *Bruker liker alt som har med ball å gjøre. Liker å kaste «ting». Trekker fram turen i Kringstadbukta som vellykket og der var det ulike former for ballaktiviteter. Fotball kan bli for voldsomt.*

Det er mulig å oppleve kontakt med dyr på flere av turene og det kommer fram at det er aller mest populært å være hos dyra.

En av informantene kan få oppsummere: *Det er populært å kunne prøve forskjellige ting. Det er viktig å føle at man mestrer den tingen. Hen føler enorm **mestringsfølelse** når hen drar herfra.* Det kan bety at **aktivitetene blir presentert og tilrettelagt slik at de fungerer for mange**. En refleksjon kan være at turvertenes evne til improvisasjon til hvordan aktiviteter kan gjennomføres antakelig er svært viktig for å bidra til deltakernes mestringsfølelse.

5.3 Turvertene

I det tilrettelagte friluftstilbudet bidrar turverter. I denne studien har informantene trukket fram studentene som turverter. Studentene har vært delaktige i planlegging og gjennomføring av turtilbudet siden oppstarten. Det er flere av informantene som trekker fram studentenes innsats: *Kjempebra tiltak som turistforeningen og studentene lager. Det er bra at studentene er med.* En annen sier: *Det er bra at mange studenter er med. De trenger ikke å gjøre så mye,*

men det har stor betydning at de prater og er sosiale. Jeg vil trekke fram det å treffe andre, få nye venner, vedlikeholde bekjenskaper som viktige suksessfaktorer.

En informant legger vekt på at de som deltar på tur kan **velge aktiviteter i den rekkefølge de ønsker og ut fra interesse**. Vedkommende trekker fram *mulighetene til å være sammen med dyr, og til å være sammen med andre i samme situasjon og sammen med studentene*. En annen tar opp samme tema på denne måten: *Jeg opplever det som bra. Det er så kjekt at studentene prater med brukerne. Jeg holder meg litt i bakgrunnen og oppmuntrer til å prøve alle aktivitetene.*

Det kommer fram at informantene vurderer det som veldig viktig for studentene å delta på turene. De sier at turene gir studentene knagger å henge teori på og de kan selv også oppleve mestring. *Dere gjør en super jobb og leverer et supert tilbud. Dette er viktig for studentene/framtidige miljøarbeidere*. Dette samsvarer med funn gjort i prosjektet *Aktiv omsorg* om at framtidens omsorg og omsorgsyter skal arbeide tverrfaglig og samhandle med sivilsamfunnet, dvs frivillige organisasjoner og enkeltfrivillige (Disch m fl 2017).

Det er noen informanter som tematiserer betydningen av at personalet forstår sin rolle i det å bistå brukerne i fritiden og i aktiviteter som brukere har interesse av. De snakker om betydningen av dels å sette egne interesser til side, men også om å bruke egne interesser i arbeidet med å skape positiv fritid for brukere. Dette betraktes som et område som kunne vært undersøkt mer.

5.4 Tilrettelegging og inkludering

Tilrettelegging kan handle om ulike ting (Midtsundstad 2016). En måte å se på tilrettelegging kan være ledsagere sin tid og tilgang på veiledning. Det kan også handle om tiltak som gjør det mulig for brukere å delta i aktivitet. Da vi ba informantene nevne eksempel på en tur som de synes har fungert ekstra bra var det en som la vekt på tilretteleggingen for den enkelte bruker. *Jeg kan trekke fram sang og musikk. For eksempel turen på Erikliå der vi sang julesanger. Vi kom litt sent, men da ble det en sangstunt til da vi kom.*

En annen sier: *Jeg likte den turen rundt Øverlandsvannet. Det var mulig å gå to turer av ulike lengde, og artige aktiviteter. Vi kunne velge både lengde på turen og hvilke aktiviteter vi ville være med på. Vi har også vært på tur i Tusten. Den turen var bedre i fjor enn i år. I år var det mye folk, ikke nok turverter, ikke nok folk til å orde med hjelpemidler osv.*

Vi har oppfordret til å fortelle om det som ikke har fungert og få fram forslag til hvordan tilbudet kan bli bedre. Da kommer det fram at: *Det er vanskelig å spise suppe. Pølse med brød hadde vært like bra. Si fra om i invitasjonen om det er mat eller ikke matservering. Det er også uheldig når vi samles inne hvis det er trangt og lite sitteplasser.*

Det kommer fram at noen setter pris på kortspill og brettspill inne på vinterturer, mens andre ikke liker dette. Et annet eksempel på et forbedringsområde er at deltakerne må få fred til å gjøre ferdig en aktivitet: *Det var en tur på Skaret der vi hadde naturbingo. Vi fikk ikke gå i fred å gjøre naturbingoen. Det var mange som ville ha oss med på aktiviteter. Natursti/bingo bør legges andre steder enn der det er aktiviteter.*

Vi spurte hvordan informantene opplever at deres behov i **rollen som ledsager eller pårørende har blitt ivaretatt. Det beskrives som lettvinnt å være med.** Tips som kom fram var: *Spør om noen «boliger»/personer vil bake og ta med bakst. Det kan være kake eller pizzasnurrer eller andre ting.*

Et annet tips til forbedring ved turens oppstart var: *Det fungerer ikke så godt med felles informasjon. Det fungerer mye bedre hvis det er flere som forteller om opplegget i mindre grupper.*

Det er flere som kommer inn på **betydningen av fleksibilitet i organisering av turene:** *Jeg setter pris på at det er fritt, vi kan komme når vi vil og gjøre det vi vil og gå når vi vil.* Da vi spurte ledsagerne om hvordan de opplevde at deres behov ble ivaretatt kom de også inn på hvordan turtilbudet gradvis blir det av administrative rutiner i kommunene. *Mine behov blir ivaretatt. Vi bruker facebook, liker og deler. Administrasjonen på min arbeidsplass sender ut epost om turene. Vi setter dem opp i kalender og gleder oss.*

5.5 Informantenes refleksjoner om brukernes syn på turtilbudet

Vi oppfordret informantene til å tenke på den eller de brukerne de er på tur med og fortelle hva de tror bruker mener om de tilrettelagte turene. Det kom fram at **brukere gir uttrykk for at de liker å være med.** *De synes det er kjekt med FTU og er positive til å være med. Når vi drar hjem gir de uttrykk for å ha hatt det artig.*

Andre brukere kan gi mindre verbalt uttrykk for hva de synes. *Det er ikke sånn at bruker skryter av FTU, men hen «tør opp» på turene. Hen vil snakke om neste tur. Jeg ser på hen at hen liker det.*

Informantene kommer tilbake til at *Aktivitetene er viktige, og kontakten med andre. Det å oppleve mestring og glede er viktig. Det er viktig at brukere kan velge aktiviteter og at turene er fleksible.*

En informant sier: *Jeg tenker at den avslappede stemningen er mest viktig. Noen brukere kvir seg for å være med mye folk og de kan tilpasse hva de er med på og hvor de oppholder seg. Andre ønsker å være sosiale og kan gjøre det.*

Det kommer fram at noen brukere liker å snakke om FTU, mens andre ikke sier så mye. Samtidig oppfatter pårørende og ledsager at de setter pris på turene. Gjennom intervjuene har vi fått fram at forholdet mellom ledsager og bruker formes av turtilbudet. For noen oppstår et fellesskap mellom disse to. De opplever **frihet til tematisk å sortere turer og aktiviteter**. Dels kan de gjøre aktivitet sammen, og dels øker bruker sin selvstendighet ved å prøve nye ting og i kontakt med andre som deltar på turen.

5.6 Fast og forutsigbar struktur

Turtilbudet beskrives som godt kjent blant brukere, pårørende og ansatte. Informasjonen om turtilbudet flyter dels elektronisk, dels muntlig og dels på papir. Det blir hengt opp lapper med informasjon om turene og skrevet i journaler. Andre bruker det de beskriver som en «runding» - *der skriver vi opp turene*, eller andre former for aktivitetsplaner eller logg. Tavle blir også brukt. Det årlige turprogrammet som er utarbeidet brukes også.

Det finnes en applikasjon for smarttelefoner der informasjon om turtilbudet blir lagt ut (Frantzen 2018). Vi finner variasjon i om FTU-appen blir brukt. Noen bruker den jevnlig, mens andre har valgt ikke å bruke den eller ikke har hørt om den. Det varierer også om bruker har smarttelefon eller nettbrett, og selv følger med på turinformasjon.

Noen informanter holder selv rede på når det skal være tur, mens andre forteller at avdelingsleder legger ut informasjon om turene. Det kommer fram at de som er på vakt avtaler seg imellom å dra på tur. En informant fortalte at *Jeg sier fra når det er tur. Bruker har turprogrammet selv. Hen snakker om at vi skal på tur. Hvis hen kan velge mellom forskjellige turer/arrangement velger hen ofte FTU*. Helse- og omsorgsarbeidere hevdes å være viktige bidragsytere i veiledning og tilrettelegging, og skapere av tilpasset aktivitet (Disch m. fl. 2017). Vi kan tolke informantene som at de veileder, tilrettelegger informasjon både for bruker og kollegaer og tar i bruk egnet kommunikasjon. Oppfordringen er klar til arrangør av tilrettelagt friluftsliv, gi **informasjon i god tid og om turens innhold**.

Det er flere informanter som forteller at de bruker informasjonen om turen i å forberede brukerne på turen med å *fortelle hvor vi skal og hva vi skal gjøre*.

5.7 Selvbestemmelse

Vi ønsket å få innblikk prosesser knyttet til hvem som tar avgjørelsen om å dra på tur.

Selvbestemmelse er en faglig og politisk målsetning i tjenestene til personer med utviklingshemming, noe som inkluderer selvbestemmelse i fritiden også (Midtsundstad 2016). I intervjuene har vi tatt opp hvem det er som tar avgjørelsen om å dra på tur. Informantene bekrefter at det kan være noen utfordringer med å komme seg på tur, men at turene like mye er noe brukere ser fram til.

I intervjuene har det kommet fram noen utfordringer. Værforholdene trekkes fram som en mulig utfordring. Det er kanskje når det er is og glatt det kan oppleves som en utfordring for noen å gå på tur. Et annet forhold er at bruker kan ha det som beskrives som en dårlig dag. Ledsagere sin planlegging og koordinering oppfattes å bidra til motivasjon og forutsigbarhet. *Det kreves forberedelser fra min side før turene. Det trenger vi ett par dager til. Mandag kan være utfordrende. Da har det vært helg med kanskje med ikke faste folk på jobb. Jeg bruker å legge fram info før helgen. Det er mange brukere som trenger forutsigbarhet.* Dette samsvarer med **Lorentzen (2017)** som trekker fram at **miljøarbeid knyttet til fritid handler både om planlegging og om å bygge relasjoner**.

En informant forteller: *Bruker gleder seg til å delta på turene. Noen ganger gleder bruker seg så mye, også låser det seg. Det kommer an på hvordan vi vinkler det.* Dette kan vi forstå slik at **ledsagernes motivasjon, forberedelser og framstilling av turen er av betydning**. *Det er vel sånn at jeg ivrer mer enn bruker. Hen trenger å utvide nettverket sitt og snakke med folk. Samtidig trives bruker svært godt på turene.*

Det kom også fram at *De tilrettelagte turene konkurrerer med annet arrangement*. På den ene siden er tilrettelagt friluftsliv et kjærkomment tilskudd til aktivitetstilbud i området, og på den andre siden konkurrerer tilbudet med andre ting. Her er det noen nyanser som data i studien ikke fanger opp.

Også i denne sammenheng kommer **betydningen av tilrettelagt friluftsliv som sosial arena** fram. En av informantene forteller at *Bruker er ikke motivert for å dra på tur hvis vi ikke skal møte noen eller hvis det ikke skal skje noe. En annen bruker liker å treffe folk. Hen snakker med alle hen treffer.*

Tilrettelagt friluftsliv er en fast aktivitet. Det har en fast struktur med dato og «tema» for turen god tid i forveien, og repeterende årshjul gir en forutsigbar ramme, setter turtilbudet inn i en rutine. Dette i kombinasjonen med turens profil som en sosial arena der den enkelte bruker fritt kan velge grad av nærhet og aktivitet, ser ut til å være en suksessformel. Trygt, hyggelig, forutsigbart men med egne frihetsgrader, er noe som gir mulighet for at de fleste kan få oppleve en positiv mestringsfølelse når de deltar.

Våre informanter forteller at dette er et turtilbud de skal være med på. Det kommer også fram at de er bevisste på hvordan de forteller om turene og hvilke spørsmål som stilles til bruker. Vi kan oppfatte **personalet og pårørende som en aktiv pådriver for aktivitet og friluftsliv**. Brask, Østby og Ødegård (2016) hevder at en av vernepleierens roller er pådriverrollen. Det handler om å bygge ned funksjonshemmede barrierer på mange plan. Dette kan tolkes som overførbart til friluftsliv.

6.0 Avsluttende refleksjon

FTU representerer **kontinuitet** på mange måter, både bekjentgjøring, ukedag, tidspunkt, aktiviteter, turmål og i gjennomføring. Samtidig oppleves turene som **varierte** og med varierte utfordringer og innhold. Selv om turdeltakerne har ulike preferanser til type aktivitet, trer opplevelsen av økt **selvstendighet** hos brukerne fram **som motivasjon for ledsagere**. Alle informantene har vektlagt betydningen av turene som et **sosialt samlingspunkt** og gleden ved å treffe andre. Stikkord som beskriver tilrettelagt friluftsliv er **gjentakende og inkluderende**.

Opplegget omkring turene oppleves som **godt organisert**. Det har i intervjuene kommet fram konkrete forslag som kan bidra til forbedring av opplegget. **Interessen for å hjelpe til** kan særlig trekkes fram. Dette poenget kom tydelig frem også i intervjuene med brukerne (brukertest spørreskjema digital versjon). Her ligger et uutnyttet potensial for ytterligere samspill mellom arrangører og deltakere.

Det kan se ut som det oppstår et forhold mellom bruker og ledsager når de deltar på turene. De opplever fine ting sammen og de utfordrer seg selv på aktiviteter. Begge kan oppleve å møte gamle kjente og komme i snakk med nye bekjentskaper. **Friheten til å komme og gå når de ønsker verdsettes**. Det gjør også muligheten til å **velge aktiviteter etter eget ønske**. Et felles trekk er at tilrettelagt friluftsliv gir muligheter til å gjøre aktivitet sammen og dels til at bruker øker sin selvstendighet.

Studentene framheves som suksessfaktor. Det å få **snakke med andre** er viktig for brukerne. Det er mange brukere som kun snakker med personalet og familie. Studentene oppfattes som engasjerte og de er mange. **De bidrar til at bruker føler seg sett**, og det er noe ledsagere setter svært stor pris på. Det kommer fram et budskap til studentene og andre turverter - det er viktig at dere **snakker med turdeltakerne. Vi har observert at den lette sosiale praten – de uformelle utvekslingene – var så sterkt tilstede, og at dette skapte noe veldig positivt!**

At FTU i Molderegionen har hatt så stor oppslutning henger nok sammen med at ledelse og personal sluttet opp om turtilbudet og satt av tid, la turene inn i planer og bidro positivt i forkant av- og på turene.

7.0 Veien videre

I forskningsprosjektet som har sett nærmere på hvordan FTU i Molderegionen fungerer, har vi i denne delrapporten satt søkelys på hvordan ledsagere opplever turtilbudet, og fått deres refleksjoner ut fra egen rolle og sett i opp mot brukers behov og ønsker. Tilbakemeldingene er gode, og vi tenker at FTU kan videreutvikles basert på de brukeropplevde suksesskriteriene vi her har identifisert.

Som del av forskningsprosjektet har også Møreforskning i samarbeid med Høgskolen i Molde og Inventas laget et kunnskapsgrunnlag for å videreutvikle FTU, og en modell for innsamling av brukererfaringer med FTU nasjonalt.⁴

For eksempel vil en styrking og videreutvikling av FTU/ DNT Tilrettelagt handle om:

1. De sosiale turvertene: Betydningen av turvertene tilsier at man vektlegger denne rollen og funksjonen, både gjennom rolleforståelse, oppfølging, verdsetting og organiseringen av deres engasjement og deltakelse.
2. Selvbestemmelse: Sørge for at turtilbudet legger opp til at brukerne får bestemme, regulere og avgjøre deltakelse (hva, hvordan, grad, når) i så stor grad som mulig innenfor en trygg og forutsigbar struktur/ ramme.
3. Sosialt fellesskap: Legge opp til et turtilbud som imøtekommer målet om at det først og fremst handler om å tilby en sosial møteplass der alle deltakere kan oppleve

⁴ <http://www.moreforsk.no/prosjekter/samfunn/dnt-tilrettelagt-friluftsliv-tilrettelagt-for-utviklingshemmede-ftu-i-molde-regionen/1113/3382/>

uformelle sosiale møter, inkluderende praksis, hyggelig stemning, vennskap og nye bekjenskaper.

4. Å bli hørt og tatt på alvor: Vår erfaring med å utvikle et spørreskjema og en metodikk for å systematisk samle inn brukernes erfaringer og vurderinger med FTU-turtilbudet, har det slått oss hvor stor pris flere av brukerne satte på det å bli spurt, at deres mening teller. Et turtilbud som systematisk legger til rette for at deltakere kan forme og uttrykke egne tanker og meninger om det de opplever, fremstår som et viktig og verdimeessig riktig grep i videreutviklingen.

Litteratur

- Brask, O., M. Østby, M og A. Ødegård. 2016. *Vernepleierens kjerne roller. En refleksjonsmodell*. Oslo: Fagbokforlaget
- Disch, P.G., G. Lorenzen og A. Midtsundstad. 2017. *Aktiv omsorg. Samspill mellom kultur, aktiviteter, helse og trivsel*. Oslo: Fagbokforlaget
- DNT. *Visjon, verdier og veivalg 2019-23*. <https://www.dnt.no/visjon/> Lastet ned 06.07.2019
- Frantzen, I. 2018. *Tilrettelagt friluftsliv. Samproduksjon for helse og livskvalitet*. Bacheloroppgave ved Institutt for samfunns- og idrettsvitenskap, NTNU
- Hutchinson, G. S. og J.T. Sandvin. 2015. Fritid og selvbestemmelse. I *Deltakelse på fritiden. Perspektiver på fritidsdeltakelse for mennesker med utviklingshemming*. Midtsundstad, A. og T. Bliksvær (red.) Oslo: Fagbokforlaget
- Midtsundstad, A. 2016. *Aktiv i eget liv*. Oslo: Fagbokforlaget
- Molde kommune 2019. *Helse og omsorgsplan*. <http://helseogomsorgsplan.molde.kommune.no/om-planen> Lastet ned 06.07.19
- Møreforskning 2019. *DNT tilrettelagt/Friluftsliv tilrettelagt for utviklingshemmede i (FTU) i Molderegionen* <http://www.moreforsk.no/prosjekter/samfunn/dnt-tilrettelagt-friluftsliv-tilrettelagt-for-utviklingshemmede-ftu-i-molde-regionen/1113/3382/>
- Thune, C. 2018. *Mer friluftsliv for utviklingshemmede*. <https://www.dnt.no/artikler/nyheter/6601-mer-friluftsliv-for-utviklingshemmede/> Lastet ned 06.07.2019

Vedlegg

Intervju med pårørende/ ledsager til utviklingshemmede som er med på FTU-turer

Fylles ut av forsker før/etter intervju:

Intervjuer	
Dato intervju	
Løpenummer informant	
Rolle: Ledsager eller pårørende?	
Intervjuets varighet i antall minutter	

Innledning fra forsker

Jeg ønsker først å takke deg for at du vil delta i intervju!

Formål:

Bakgrunn for intervjuet er at Turistforeningen ønsker å videreutvikle FTU-tilbudet ved å finne ut hva det er som kjennetegner tur-opplegget i FTU Molderegionen, fordi man tenker at dette er en «suksesshistorie». Hva er det, tror du, for at dette tilbudet ser ut til å ha stor oppslutning og er populært i målgruppen, blant brukerne? Hva kan andre

Hensikten er å få frem mest mulig informasjon om turtilbudet, og ulike sider ved dette, snarere enn informasjon om den enkelte bruker. Det betyr å beskrive hva det er som gjør turene positive og gode for brukerne; er det innholdet i aktivitetene, hvordan det er organisert, deltakerne, valgmuligheter, variasjon, mat, det sosiale – det kan være mye forskjellig, og vi ber deg som har innsikt i hva din(e) brukere liker og misliker, til å reflektere rundt dette. Det betyr også at hvis du ser at det er ting som kan forbedres eller bør endres, vil vi gjerne vite det også. Dine innspill kan bidra til å forbedre FTU-tilbudet.

Personvern:

Har du lest informasjonsbrevet vi sendte til deg på forhånd? Jeg vil fort gjenta de viktigste punktene når det gjelder personvern:

- Det er frivillig å delta, og du kan trekke deg fra intervjuet uten konsekvenser.
- Jeg gjør ingen opptak av samtalen, men noterer fortløpende mens du snakker.
- I presentasjon av resultater er du anonymisert, dvs. at det ikke skal være mulig å gjenkjenne deg som person eller den du er pårørende/ ledsager for i en evt. formidling.
 - Vi ønsker også at du ivaretar din egen taushetsplikt overfor den du er ledsager for. Det du evt. forteller om den du er ledsager for/ pårørende til, vil vi også anonymisere og/eller fjerne fra renskrevet intervjunotat.

Undersøkelsen er meldt til vårt personvernombud for forskning NSD og de har godkjent prosjektet. Vi har forberedt noen spørsmål som jeg vil ta utgangspunkt i, men du må gjerne avbryte meg eller ta opp andre tema, så tilpasser jeg mine spørsmål. Vi vil prøve å holde oss under 45 minutter.

Har du noen spørsmål før vi begynner?	
---------------------------------------	--

BAKGRUNN: Fakta om egen rolle, bakgrunn og erfaring med FTU

<p>Hva er bakgrunnen for at du er med på turer i regi av FTU? (Rolle og relasjon til bruker)</p> <p><u>Hvis betalt ledsager</u>: For faste brukere, flere? Hvor lenge har du jobbet innen dette feltet?</p> <p><u>Hvis pårørende</u>: Alder på den du er pårørende til</p>	
Hvor mange FTU-turer har du vært med på, sånn cirka?	
FTU-turer blir arrangert gjennom hele året – har du deltatt i «alle årstider»?	
Kan du kort beskrive hvilke aktiviteter du og din bruker har erfaring med fra FTU-turer?	

DINE VURDERINGER AV FTU

Jeg vil gjerne vite litt mer om hva du synes om FTU som turtilbud til brukergruppen. Jeg vil både ha dine egne vurderinger og inntrykk, gjerne med konkrete eksempler, og at du prøver å videreformidle hva den eller de du følger på tur, liker og verdsetter – og ikke.

Først: Hva synes du om FTU, sånn alt i alt?	
Hva vil du trekke fram som særlig bra ved tur-opplegget FTU i Molderegionen?	
Kan du nevne eksempel på en tur som du synes har fungert ekstra bra, og beskrive kort hva som var opplegg og innhold og ramme rundt den?	
Og motsatt, har du erfaringer med turer – eller deler av et tur-opplegg – som du synes ikke har fungert så bra?	
Hvordan opplever du at du og dine behov i rollen som ledsager eller pårørende har blitt ivaretatt? / Hvordan har det vært for deg i rollen som pårørende/ ledsager å være med på FTU?	

<p>Har du erfaring fra andre tilbud enn FTU du vil trekke fram som positive/ et godt tilbud her i området til denne brukergruppen/ den/ de du er ledsager for/ pårørende til? (I hvilken grad vil FTU lokke til seg deltagere hvis konkurransen om tilbud er hardere – antatt det i større byer?? Eller er det bare et skrikende behov for denne type tilbud?</p>	

DINE TANKER OM HVA BRUKERNE I MÅLGRUPPA MENER

Vi vil også spørre etter de utviklingshemmedes egne vurderinger av FTU, hva de liker og hva som gjør at de vil være med, ved å bruke et helt enkelt spørreskjema. Men nå vil be deg tenke på den eller de brukerne du har erfaring med å være sammen med på tur, og si hva du tror de mener om FTU.

<p>Ut fra ditt inntrykk, hva er det med FTU som er viktig for din(e) brukere?</p> <p>Kan du være konkret på hva det er som gjør en FTU-tur til god eller dårlig for din bruker?</p>	
<p>Hva har din bruker sagt med egne ord om FTU?</p>	

<p>Hvilke aktiviteter er mest populære?</p> <p>Kan du si litt mer om hvorfor din bruker liker dette?</p>	

<p>Hvem er det som bestemmer at «nå drar vi på FTU-tur»?</p> <p>Ligger det inne i «ukeplanen»? Hvem tar initiativ?</p>	
<p>Er det noen ganger din bruker ikke vil eller ikke er motivert for tur?</p>	

AVSLUTNINGSVIS

<p>Hvis du skal oppsummere kort: Hva er de viktigste suksessfaktorene i FTU slik du kjenner det?</p>	
<p>Hva kan andre FTU-tilbud i landet lære av hvordan det gjøres her?</p>	
<p>Er det noe annet du vil legge til helt til slutt?</p>	

Tusen takk for intervjuet!

Høgskolen i Molde

PO.Box 2110
N-6402 Molde
Norway
Tel.: +47 71 21 40 00
Fax: +47 71 21 41 00
post@himolde.no
www.himolde.no

Møreforskning Molde AS

Britvegen 4
N-6410 MOLDE
Norway
Tel.: +47 71 21 42 90
Fax: +47 71 21 42 99
mfm@himolde.no
www.mfm.no